

ДРУЖИНІН ТИМОФІЙ

аспірант кафедри соціальної роботи, факультет психології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ТА СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Розглянуто проблематику дослідження діалогу та соціального діалогу. Проаналізовано соціальне партнерство як результат соціального діалогу різних суб'єктів соціальних процесів. Показано особливості впливу конфліктної та діалогічної моделей на перебіг взаємодії. Зафіксовані основні складності соціального діалогу та соціального партнерства в контексті соціальної роботи.

Ключові слова: *діалог, соціальний діалог, соціальне партнерство, конфлікт, соціальна робота.*

Постановка наукової проблеми.

Соціальний діалог став актуальною темою дослідження у філософії взагалі та соціальній філософії, політології, соціології, економічній теорії, трудовому праві, сфері державного управління загалом. Це, з одного боку, свідчить про розробленість поняття та загальноживаність у науковій спільноті, а з іншого з необхідністю призводить до термінологічної плутанини та синонімізації понять. Що в свою чергу призводить до проведення специфічної аналітичної роботи, яка у повній мірі розкриється у подальшому дослідженні та дисертантській діяльності.

Мета статті: з позиції соціальної роботи окреслити специфіку соціальних діалогів та соціального партнерства.

Аналіз досліджень та публікацій: Аналіз досліджень та публікацій. Вивчення діалогів має давні традиції та вагомі результати в філософії (Платон, М.М. Бахтін, В.М. Бехтерев М.К. Мамардашвілі, Г.П. Щедровицький, О. Генісаретський, О.С. Анісімов, А. Моль, В. Лефевр, П.О. Сорокін, Е.В. Сайко, М.С. Каган, П.А. Флоренський, Ю.М. Лотман, та ін.), культурології та соціології (П.Щедровицький, С. Московічі, Е. Аронсон та ін.), загальній та соціальній психології (Л.С. Виготський, О.Р. Лурія, О.О. Леонтєв, О. Брудний, Б. Величковський та ін.).

Окремо відмітимо доробок вітчизняних науковців. Проблематика діалогу та діалогічного спілкування в останні роки піднімалася в працях Н.В. Гришина М.В. Тоба В. Докаш, Топольська Т.А., В.П. Казміренко, Т.М. Титаренко, В.О. Татенко, Т.С. Кудріна, В.І. Гордієнко, З.Ф. Сіверс, О.Ю. Осадько, Г.В. Дяконова, В.Ф. Цвих, Д.В. Неліпа О.П. Чорба, Т.В. Бородіна, О.О. Зеленко, О.М. Петрос, Т.А. Флоренська, В.М. Духневич та інших.

Соціальний діалог постає необхідної ланкою для досягнення соціального партнерства, як зазначають В.Ф. Цвих та Д.В. Неліпа, у рамках сталого розвитку [11]. Соціальне партнерство будується на діалоговій, паритетній і договірній основах. Та вводять дві інтерпретації поняття «соціальний діалог». Перша – «соціальний діалог» це пошук державою одного, або двох соціальних партнерів. У другій соціальні суб'єкти своїми силами шукають собі соціальних партнерів.

О.П. Чорба зазначає, що дослідження соціального діалогу може виступати як фактор злагоди, що попереджає виникнення війн і конфліктів, може знімати напруженість, створювати обстановку довіри і взаємної поваги. Це стосується як розвитку міжнаціональних відносин, коли в суспільстві існують конфлікти, так і взаємодії різних соціальних інститутів, зокрема в сучасній Україні. [12]. Дослідження поняття «соціальний діалог» допомагають по новому підійти до проблеми врегулювання соціальних конфліктів за допомогою діалогічної форми дискурсу в соціально-політичних умовах, в яких зараз знаходиться Україна.

Т.В. Бородіна у своїй праці зазначає, що соціальний діалог може стати особистісною репрезентацією суспільних відносин, як форми\стандарту ділової мови, що заснований не на традиційних засадах, а на основі особистих інтересів суб'єктів соціального простору. [1]

О.О. Зеленко визначає соціальний діалог як специфічну форму комунікативного процесу між двома, або більше сторонами у будь-якій сфері життєдіяльності, що дозволяє дійти консенсусу стосовно вирішення питань соціально-економічного розвитку суспільства [4].

О.М. Петрос визначає соціальний діалог як перевірений інструмент дієвої політики сучасних правових демократичних держав, що розвивають національно, соціально орієнтовану ринкову економіку, що спрямована на забезпечення прав і свобод громадян, стабільного високого життєвого рів-

ня населення, створення сучасних і доступних систем освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення та соціального захисту [7].

Також діалог та соціальний діалог були предметом психологічних досліджень В.П. Казміренко [5] та В.М. Духневича [3], який зазначає, що ґрунтовних досліджень соціально-психологічних механізмів соціального діалогу, технологій супроводу, або організації соціальних діалогів немає. Автор описує своє розуміння соціального діалогу через концепцію когнітивного спілкування, але потрапляє у діалогово-конфліктне протиріччя опис якого ми зазначили нижче. Та робить припущення, що соціальний діалог безпосередньо впливає на соціальні процеси інтеграції, що детерміновані аффіліативною мотивацією індивіда; використовує одне з визначення діалогу по Т.А. Топольській. “соціальний діалог -це спільна діяльність співрозмовників з подолання протиріч між ними” [10]. Таке розуміння діалогу дотичне розумінню Н.В. Гришиної, як стратегій, використовуваних з метою пошуку альтернатив вирішення проблеми, що об'єднує, або примирює опонуючі позиції [2].

В. Докаш досліджуючи міжрелігійний діалог як фактор суспільної стабільності формулює основну проблему:”релігія як соціальний інститут може виконувати як конструктивну(консолідууючу, інтегративну) роль, бути механізмом згуртування членів суспільства, так і деструктивну (дезінтегруючу) функцію, породжуючи міжкультурні, міжетнічні та міжконфесійні протиріччя та конфлікти” - та по ходу статті робить висновок про залежність “ролі” релігії від організації та супроводу комунікації-діалогу в середині конфесії та на міжконфесійному рівні. Ідей з одного боку не нова, але певним чином схожа на гру В. Лефевра у ході якої демонструється залежність етичної системи групи від структури комунікації-діалогу групи [6].

Як видно з вищенаведених визначень поняттю “діалог” дають багато загалом схожих, але різних в нюансах визначень. Кожне з визначень направлене на впровадження змін у своїй сфері. А саме досягнення паритетних, діалогічних, рівних відносин між різними суб'єктами задля досягнення демократичного, громадянського, соціально орієнтованого, порозумілого суспільства. Але опонентом до ідеї соціального діалогу, та соціального партнерства, як моделі суспільства(громадянського, демократичного, суспільно орієнтованого – залежить від сфери інтересів конкретного дослідника) ви-

ступають конфліктологічні концепції, що визначають конфліктну модель суспільства як рушійну, а основним механізмом досягнення стану сталості суспільства обирають управління соціальними конфліктами.

Сьогодні в сфері науки, що так чи інакше пов'язана з поняттям “конфлікт” відбуваються процеси направлені на теоретичний пошук найбільш достовірної концепції конфлікту, концепції, що матиме найбільший пояснюючий потенціал. Гарним прикладом є присудження Нобелівської премії Т. Шелінгу, та Р. Оуману у 2005-ому році за розробки пов'язані з використанням математичних методів в ході аналізу та вирішення конфліктів. Лауреати отримали премію саме за аналіз соціальних проблем за допомогою теорії ігор. При цьому Оуман займався проблемою співпраці і конфліктів з точки зору математики, а Шеллінг - з точки зору економіки. Так, Шеллінгу вдалося показати, що багато громадських взаємодій можна розглянути як некоаліційні ігри, які включають в себе як загальні, так і протилежні інтереси учасників. Оуманн, в свою чергу, зумів продемонструвати, що соціальні взаємодії можуть бути проаналізовані за допомогою формальної теорії некоаліційних ігор. Дослідники показали, що співпрацю простіше підтримувати в довгострокових відносинах, а не в короткострокових. Більш того, аналіз короткочасних ігор часто не залишає гравцям свободи. Зокрема, Р. Оуманн першим провів повний формальний аналіз так званих нескінченно повторюваних ігор, що дозволило виявити, які вигоди дають довготривалі стосунки. Ми ж у свою чергу можемо зафіксувати той факт, що при вирішенні того чи іншого соціального протиріччя ми маємо залучати усіх пов'язаних з протиріччям гравців (суб'єктів) у коаліційну гру. Якщо ж цього не зробити, то: протиріччя буде вирішене за рахунок гравця, що не був запрошений у гру; буде створений фундамент для хронічного конфлікту між соціальними суб'єктами, що “приймали участь у грі” та “не приймали участі”.

Сьогодні в сфері науки, що так чи інакше пов'язана з поняттям “конфлікт”, відбуваються процеси, направлені на теоретичний пошук найбільш достовірної концепції конфлікту, концепції, що матиме найбільший пояснюючий потенціал. Даний процес фіксують, та в свою чергу долучаються до нього, В.О. Светлов та В.О. Семенов у своїй роботі Конфліктологія [9]. У роботі представлений аналіз конфліктологічної теорії починаючи від Г. Зімеля, та Л. Козера до сьогодення. Побічним ефектом даної праці є висновок,

що так чи інакше феномен конфлікту є основною рушійною силою розвитку суспільства (у вигляді подолання конфлікту, або управління конфліктом до досягнення консенсусу між сторонами). В.О. Светлов та В.О. Семенов зазначають, що поступове розділення представників різних теорій конфлікту на прихильників «конфліктної школи» та «консенсусної школи» має умовний характер. Вибір конкретної школи визначається логікою дослідницького інтересу: ми або намагаємось уникнути/запобігти конфлікту, або визнаємо конфлікт необхідною складовою розвитку соціальних систем. В обох випадках стверджуємо конфліктну модель як таку, що розвиває суспільство. На нашу ж думку, концепція соціального партнерства може стати основною моделлю суспільного розвитку. Таким чином можемо зафіксувати протиріччя з одного боку якого маємо соціологічні та конфліктологічні теорії, що, навмисно, чи мимовільно стверджують феномен конфлікту рушійною силою розвитку суспільства, а з іншого боку філософські, соціально-філософські теорії, що не відкидають протиріч, суперечностей, зіткнення “інтересів”, що виникають між соціальними суб’єктами, але стверджують, що лише від дій соціальних суб’єктів (усіх суб’єктів, які мають відношення до цих протиріч, суперечностей, зіткнень “інтересів”) залежить творення соціального конфлікту, чи соціального партнерства.

Дане протиріччя/проблема набуває особливої актуальності у сфері соціальної роботи. Оскільки, якщо соціальний працівник спирається на зазначені вище конфліктологічні та соціологічні теорії, то він (соціальний працівник) має сприяти клієнту соціальних послуг, який і так обтяжений ускладненою життєвою ситуацією, у відстоюванні своїх інтересів, захисті своїх позицій, та у формуванні стратегії поведінки у конфліктній ситуації між клієнтом та його оточенням, чи клієнтом та його державою, або навіть між клієнтом та динамікою технологічного розвитку та процесів глобалізації. Що, в свою чергу, вимагає від клієнта неабияких здібностей до навчання, сил, часу на освоєння та реалізацію наданих соціальним працівником механізмів відновлення в конфліктних умовах. А з іншого боку маємо технології соціальної роботи направлені на розвиток спільнот та громад, як повноцінних учасників соціального діалогу. Оскільки ні спільноти, ні громади не в змозі задовільнити свої соціальні потреби лише своїми ресурсами.

Виходячи з означеного, відмітимо, що на даний момент існують дві моделі розвитку суспільства, які існують паралельно, та слугують виконанню різних задач: перша соціологічно-конфліктологічна, яка направлена на відстоювання та захист інтересів соціальним суб'єктом, та задоволення своїх потреб за рахунок ресурсів іншого соціального суб'єкту; друга філософська, соціально філософська, що направлена на творення соціального партнерства між соціальними суб'єктами, що, так чи інакше, стикаються у своїй життєдіяльності. Для соціальної роботи така ситуація призводить до невизначеності своєї позиції: бути гарантом відстоювання інтересів клієнта(або сприяння відстоювання та захисту інтересів клієнта), або сприяти організації спільнот та громад задля включення їх у діалогічне соціальне партнерство, що має на меті створення стратегії співіснування.

Наступним логічним кроком було б висвітлення поняття “соціального партнерства”, як результату, що досягається лише у діалозі. У сфері Соціальної роботи в Україні партнерство, як свідчить праця, навчальний посібник 2017-ого року Н.Ф. Романової та І.П. Мельник “Соціальне партнерство” [8], або закон України “Про соціальне партнерство” розуміється лише як спосіб регулювання трудових та соціально-трудова відносин. Що в свою чергу на нашу думку є надмірним звуженням, або спеціалізацією поняття “соціальне партнерство”. В той час як в сфері державного управління соціальний діалог та досягнуте завдяки ньому соціальне партнерство слугують одним із механізмів децентралізації та врегулювання конфліктів між соціальними суб'єктами. Що фіксує Н. Піроженко як необхідне розширення поняття: “Соціальне партнерство” за такого (ширшого) підходу, на думку автора, слугує основною складовою соціального механізму демократичного урядування, сутність якого полягає в налагодженні конструктивної взаємодії між трьома силами, які діють у специфічній сфері, у межах якої формуються, змінюються і функціонують певні види діяльності, що визначають ту чи іншу сторону партнерства, легітимізуючи й інституціоналізуючи її. Що задає певний курс розвитку ідеї соціального партнерства як міжсекторного. Тобто, організація взаємодії держави, бізнесу та некомерційного сектору, що направлена на вирішення загальних(для кожного з секторів) соціальних проблем. Даний курс фіксує необхідність створення певного організатора, або “концентратора мережі” за визначенням А. Ловкової, який би викону-

вав функцію організації та підтримання взаємодії представників різних секторів задля покращення якості життя.

У свою чергу, нас цікавить підсилення та розвиток ідеї, за якої соціальний діалог та досягнення соціального партнерства є єдиним гармонійним, екологічним (для усіх соціальних суб'єктів) механізмом задоволення власних потреб та розвитку соціальних суб'єктів. В усіх інших випадках ми матимемо потенціювання конфлікту між суб'єктами, переведення соціальних відносин в стан хронічного конфлікту для певних суб'єктів. Також маємо зазначити, що у сьогоднішньому суспільному просторі майже відсутні (а може відсутні взагалі) соціальні суб'єкти, які здатні задовольняти свої потреби лише власними ресурсами, що підтверджує необхідність організації діалогічної, партнерської взаємодії. Також маємо припущення, що створення нових інституцій, які будуть мати на меті “концентрувати мережі”, організовувати та супроводжувати комунікацію-діалог між соціальними суб'єктами різного рівня матиме мінімальний ефект без принципового розуміння конфліктних та діалогічних моделей розгортання комунікації діалогу.

Для соціальної роботи дослідження соціального діалогу та соціального партнерства набуває особливого значення через ускладненість, або неможливість взаємодії клієнтів, та груп клієнтів соціальної роботи з іншими соціальними суб'єктами. Впровадження та організація соціального партнерства між соціальними суб'єктами, що, так чи інакше, стикаються у своїй життєдіяльності, сприяти організації спільнот та громад задля включення їх у діалогічне соціальне партнерство, що має на меті створення стратегії співіснування. Що в свою чергу підкреслює необхідність дослідження структури комунікації між соціальними суб'єктами.

Використані джерела

1. Бородина Т.В. Социальный диалог: стратегия личностной репрезентации общественных отношений / Т.В. Бородина // диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук / науч. рук. Курбатов В.И. - 2003
2. Гришина Н.В. Психология конфликта. / Н.В. Гришина. – СПб.: Питер, 2005.
3. Духневич В.М. Соціальний діалог з позиції когнітивного спілкування/ В.М. Духневич // [Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім.Т.Г.Шевченка](#) - 2013- №114
4. Зеленко О.О. Засади формування соціального діалогу в суспільстві / О.О. Зеле-

ненко // Часопис економічних реформ.–2014- No 4 (16)– С. 93-98.

5. В.П. Казміренко Активізація когнітивних процесів у спілкуванні : методичний посібник/[В.П. Казміренко, З.Ф. Сівєрс, В.М. Духневич та ін.]; за ред. В.П. Казміренка. -К.: Міленіум, 2011.-268с.
6. Лєфєвр В.А. Алгебра совести / пер. с англ. - М,:" Когніто-центр",2003 - 426с.
7. Петроє О.М. Соціальний діалог у державному управлінні: європейський досвід та українські реалії : монографія / О. М. Петроє. – К. :НАДУ, 2012. – 304 с.
8. Романова Н.Ф., Мельник І. П. Соціальне партнерство/ Н.Ф. Романова, І. П. Мельник: навчально-методичний посібник. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 238 с.
9. В.А. Светлов В.А. Семенов Конфликтология: Учебное пособие. — СПб.: Питер, 2011. — 352 с
10. Топольская, Т.А. О понятии "диалог" в психологических исследованиях общения и консультативной практике: часть 1 / Т.А. Топольская // Московский психотерапевтический журнал : консультативная психология и психотерапия / Ред. Ф.Е. Василюк. – 2011. – No4 (71). – С. 69-90.
11. Цвих В. Ф. Соціальний діалог:основні підходи до визначення / В. Ф. Цвих,Д. В. Нєліпа // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. –2006- No 81-83.– С. 182– 185.
12. Чорба О.П. Діалог: соціокомунікативні та дискурсивні аспекти / О.П. Чорба // дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук / наук. кер. Ушакова К.В. - 2007.

Vikoristani dzherela

1. Borodina T.V. Social'nyj dialog: strategija lichnostnoj reprezentacii obshhes-tvennyh otnoshenij / T.V. Borodina // dissertacija na soiskanie uchenoj stepeni kandidata filosofskih nauk / nauch. ruk. Kurbatov V.I. - 2003
2. Grishina N.V. Psihologija konflikta. / N.V. Grishina. – SPb.: Piter, 2005.
3. Duhnevich V.M. Social'nij dialog z pozicii kognitivnogo spilkuvannja/ V.M. Duhnevich // Visnik Chernigivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universitetu im.T.G.Shevchenka - 2013- №114
4. Zelenko O.O. Zasadi formuvannja social'nogo dialogu v suspil'stvi / O.O. Zele-nenko // Chasopis ekonomichnih reform.–2014- No 4 (16)– S. 93-98.
5. V.P. Kazmirenko Aktivizacija kognitivnih procesiv u spilkuvanni : metodichnij posibnik/[V.P. Kazmirenko, Z.F. Sivers, V.M. Duhnevich ta in.]; za red. V.P. Kazmirenka. -K.: Milenium, 2011.-268s.
6. Lefevr V.A. Algebra sovesti / per. s angl. - M,:" Kognito-centr",2003 - 426s.
7. Petroe O.M. Social'nij dialog u derzhavnomu upravlinni: evropejs'kij dosvid ta ukraïns'ki realii : monografija / O. M. Petroe. – К. :NADU, 2012. – 304 s.
8. Romanova N.F., Mel'nik I. P. Social'ne partnerstvo/ N.F. Romanova, I. P. Me-l'nik:

- navchal'no-metodichnij posibnik. – K.: NPU imeni M.P. Dragomanova, 2017. – 238 s.
9. V.A. Svetlov V.A. Semenov Konfliktologija: Uchebnoe posobie. — SPb.: Pi-ter, 2011. — 352 s
  10. Topol'skaja, T.A. O ponjatii "dialog" v psihologicheskikh issledovanijah obshhe-nija i konsultativnoj praktike: chast' 1 / T.A. Topol'skaja // Moskovskij psihoterapevticheskij zhurnal : konsultativnaja psihologija i psihoterapija / Red. F.E. Vasiljuk. – 2011. – No4 (71). – S. 69-90.
  11. Cvih V. F. Social'nij dialog:osnovni pidhodi do viznachennja / V. F. Cvih,D. V. Nelipa // Visnik Kiivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. – 2006- No 81-83.– S. 182– 185.
  13. Chorba O.P. Dialog: sociokomunikativni ta diskursivni aspekti / O.P. Chorba // disertacii na zdobuttja naukovogo stupenja kandidata filosofsk'ih nauk / nauk. ker. Ushakova K.V. - 2007.

Дружинин Т.А.

Социальный диалог и социальное партнерство в контексте социальной работы

Рассмотрена проблематика исследования социального диалога. Проанализированы социальное партнерство как результат социального диалога различных субъектов социальных процессов. Показаны особенности влияния конфликтной и диалогической моделей на ход взаимодействия. Зафиксированы основные сложности социального диалога и социального партнерства в контексте социальной работы.

Ключевые слова: *диалог, социальный диалог, социальное партнерство, конфликт, социальная работа.*

T.A. Druzhynin

Social dialogue and social partnership in the context of social work

Considered issues of social dialogue studies. The social partnership is analyzed as a result of the social dialogue of various subjects of social processes. The features of the influence of conflict and dialogical models on the course of interaction are shown. The main difficulties of social dialogue and social partnership in the context of social work were recorded.

Keywords: *dialogue, social dialogue, social partnership, conflict, social work.*